

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 011282
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

- עברית: הבנה, הבעה ולשון
- א. משך הבחינה: שתיים ורבע.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
- פרק ראשון – הבנת הנקרא – 60 נקודות
- פרק שני – הבעה בכתב – 40 נקודות
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.
- השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – הבנת הנקרא (60 נקודות)

שאלה 1

שאלה 1: "מדוע אף על פי שמעשי קונדס הם ביטוי להתנהגות לא נאותה, הם מעוררים בנו סימפטיה?" (שורה 6) תשובה: משום שמעשה קונדס משלב "מתוק" ו"חריף" – כמו היין הקונדיטון שממנו נגזר שמו: יש בו עוקץ ואי-נעימות בתחילה, אך גם הומור והנאה. לכן, אף שאינו נעים לנו בהתחלה, אנחנו סולחים לו ומקבלים אותו בחביבות.

שאלה 2: "אבל איך יודעים מהי המידה הנכונה?" (שורה 16) תשובה: הנזק הנגרם ממעשה השובבות הוא המדד ל"חריפות" שלו: מעשה שאין בו קורבן ואין בו נזק הוא במידה הנכונה (כמו מכתבם של האדונים ראסל), ומעשה שפוגע ברכוש או בנפש חורג ממנה (כמו השמדת הכינור). כמו כן יש להכיר את קהל היעד – את טעמו, את סגנון ההומור שלו ואת יכולתו לצחוק על עצמו.

שאלה 3: "הייתכן שלמעשי השובבות (המוצלחים) יש היבטים חיוביים?" (שורה 37) תשובה: כן. מעשי שובבות טובים מונעים מרצון להיטיב את החיים – הן של המבצעים הן של הסובבים אותם; השובבים מעיזים לצחוק מן החיים ומעצמם, והם בעלי מזג טוב ושמחת חיים.

שאלה 2

- א. "אנחנו גם שונאים ליפול במלכודת הזאת וגם נהנים מכך" (שורה 4).
(מתקבלים גם: "מעשי קונדס... מעוררים בנו תמהיל רגשי של כעס וצחוק" (שורות 3–4); "מכאן שמעשה קונדס צריך להיות מצחיק במידה הנכונה ועוקצני במידה הנכונה" (שורה 15); "השובבים הם אנשים שמעיזים לצחוק מהחיים, מן הדבש ומן העוקץ שבהם" (שורות 38–39); "מעשה קונדס מחוכם מדי עשוי לגרור שתיקה מביכה, ומעשה קונדס סתמי עשוי לעורר לגלוג" (שורות 48–49).)
- ב. הכותבת משתמשת בניגודיות כדי להראות שמהותו של מעשה הקונדס היא שילוב של שני רכיבים מנוגדים: "מתוק" – הומור, הנאה וצחוק, ו"חריף" – עוקץ, אי-נעימות ואף נזק. השילוב הזה מסביר מדוע מעשה הקונדס מעורר בנו רגשות מעורבים (כעס וצחוק), ומדוע אנחנו מקבלים אותו בחביבות אף שהוא התנהגות לא נאותה. כמו כן הניגודיות מדגישה שמעשה קונדס מוצלח תלוי באיזון הנכון בין שני הרכיבים, כמו יין שיש בו מתיקות וחריפות במידה הנכונה.

שאלה 3

מאפיין 1 – ערמומיות: במעשה קונדס "מערימים עלינו וגורמים לנו לחשוב משהו אחד, אולם למעשה משהו אחר התרחש" (שורות 43–44). הרשלה גרם לבעלת האכסניה לחשוב שהוא יודע את סוד הבישול ויגלה לה אותו, אך למעשה לא ידע דבר – וכך השיג את הארוחה בתחבולה.

מאפיין 2 – שילוב של "מתוק" ו"חריף" (הומור ועוקץ במידה הנכונה) (שורות 14–15): הסיפור מצחיק – התשובה "לא, אינני יודע!" מפתיעה ומשעשעת – אבל יש בו גם עוקץ כלפי בעלת האכסניה, שסירבה לתת לעני ארוחה ונפלה בפח.

מאפיין 3 – פעולה ולא רק דיבור (שורות 44–45): מעשה קונדס הוא פעולה, "שלא כמו בדיחה, שאותה רק מספרים". הרשלה לא רק סיפר בדיחה: הוא תכנן מהלך, ביקש, אכל את הארוחה ורק אחר כך חשף את התעלול.

שאלה 4

המילה	המשמעות
קונטוס (יוונית)	מוט (מוטות החופה – "קונדסין")
קונדיטון	מין יין מתובל בדבש ובפלפל
קונדל / קונדיס (פולנית)	כינוי לכלב מעורב; בסלנג – כינוי לנער פוחז
קונדסניק (רוסית)	קוסם; גם אדם הנוטה לתעלולים
קונץ (יידיש)	טריק, להטוט

ב. קונדיטון (היין המתובל)

ג. (1) לא.

(2) "הצעות אלה נראות דחוקות, ונראה שאין לחפש את המקור במסורת העברית הקדומה, אלא בלשונות העמים שביניהם חיו יהודי מזרח אירופה" (שורות 29–30).

שאלה 5

(2) מיזוג

שאלה 6

(3) אינם מרוממי רוח ובכל זאת מסכימים עימה.

שאלה 7

(4) עורך הטיימס באותה התקופה.

שאלה 8

(2) מן הטוב ומן הרע בחיים

שאלה 9

(3) נוהג בעורמה, בפיקחות, מחבל תחבולות

שאלה 10

הופעה ראשונה – הפעם הראשונה שבה המילה "קונדס" הופיעה (נכתבה) בספרות העברית.

שאלה 11

(4) עומד על טיבו

שאלה 12

(2) מאולצות

שאלה 13

(4) כבד ראש

פרק שני – הבעה בכתב (40 נקודות)

שאלה 14 – מאמר לדוגמה

לא כל שובבות היא עבירה

כמעט בכל בית ספר מתרחשים מדי פעם מעשי קונדס: תלמידים מחביאים את הגיר של המורה, מכוונים את כל השוענים בכיתה שעה קדימה או מקשטים את חדר המורים בבלונים. יש הטוענים כי יש להעניש את התלמידים על כל מעשה קונדס, כדי לשמור על הסדר ועל המשמעת. לדעתי, אין להעניש על כל מעשה קונדס; התגובה צריכה להיות תלויה בנזק שנגרם ובכוונת המבצעים.

ראשית, רוב מעשי הקונדס בבית הספר אינם פוגעים באיש, ולעיתים הם אף תורמים לאווירה. מתיחה קלילה, שכל הכיתה ואפילו המורה צוחקים בעקבותיה, יוצרת תחושת שייכות ומפיגה את המתח של שגרת הלימודים. תום לב-ארי בייז מציינת במאמרה כי מעשי שובבות מוצלחים מונעים לעיתים מרצון להיטיב את החיים, וכי השובבים הם אנשים בעלי שמחת חיים. ענישה על כל מעשה כזה תשדר לתלמידים שהומור ויצירתיות אינם רצויים בבית הספר, ותהפוך אותו למקום קפדני ואפור.

שנית, ענישה גורפת אינה מחנכת אלא מטשטשת את ההבדל בין מעשה תמים לבין מעשה פוגעני. אם התלמיד שהחליף את השלטים על דלתות הכיתות ייענש כמו התלמיד ששבר ציוד או השפיל חבר, התלמידים לא ילמדו היכן עובר הגבול. דווקא שיחה על מעשה הקונדס – מי נפגע, מה הרגיש, מה היה קורה לו – מלמדת את התלמידים להפעיל שיקול דעת ולהתחשב באחרים.

תומכי הענישה טוענים כי ויתור על עונש יפגע במשמעת ויעודד מעשים חמורים יותר. אכן, יש מעשי קונדס שחורגים מגבולות הטעם הטוב: מעשה שגורם נזק לרכוש, משבש בחינה או פוגע בכבודו של אדם מחייב תגובה ברורה ועונש. אך דווקא משום כך יש להבחין בין המקרים. כשהעונש שמור למעשים פוגעים באמת, יש לו משמעות, והתלמידים מבינים שלא ההומור הוא הבעיה, אלא הפגיעה.

לסיכום, בית הספר צריך להגיב למעשי קונדס בתבונה ולא באופן אוטומטי. מעשה שגרם נזק או פגיעה יש להעניש, ואילו מעשה קליל ותמים מוטב לפתור בשיחה ואף בחיוך. כך ילמדו התלמידים לא רק לציית לכללים, אלא גם להבין מתי שובבות הופכת לפגיעה.

שאלה 15 – מאמר לדוגמה

הצחוק אינו מצדיק השפלה

תוכניות בידור שבהן מצלמה נסתרת מתעדת אנשים שנפלו במלכודת מבוזבת מוכרות לכולנו: עובר אורח מחפש את מכוניתו שנעלמה, או לקוחה במסעדה מגלה שהמלצר מגיש לה מנה מוזרה. אומנם מספר התוכניות האלה ירד, אך עדיין משודרות תוכניות מסוג זה. לדעתי, אין זה ראוי לשדר בטלוויזיה תוכניות שבהן "מותחים" אנשים, משום שהן מבוססות על פגיעה באנשים שלא בחרו להשתתף בהן.

ראשית, תוכניות אלה פוגעות בפרטיותם ובכבודם של המצולמים. האדם שנפל בפח צולם ברגע של מבוכה, של פחד או של כעס, בלי שידע על כך ובלי שבחר להיחשף. גם אם בסוף המתיחה הוא מתבקש לאשר את השידור, לחץ המצלמות והקהל אינו מאפשר לו לסרב באמת. הצופים צוחקים, אבל הצחוק הזה הוא על חשבוננו של אדם אמיתי, שתגובתו האישית הפכה לבידור המוני. יתרה מזו, הקטע המביך נשאר ברשת לתמיד, וחבריו, מכריו ואף מעסיקיו יכולים לצפות בו שוב ושוב.

שנית, המתיחות עלולות לגרום נזק של ממש. אדם שמשוכנע לרגע שמכוניתו נגנבה או שילדו הלך לאיבוד עלול לחוות בהלה קשה, ואצל אנשים מבוגרים או חולים התגובה עלולה אף לסכן את בריאותם. כאשר המטרה היא רייטינג, המפיקים נוטים להגדיל את ה"חריפות" של המתיחה כדי להפתיע את הצופים, ובכך הגבול בין הומור לבין התעללות מיטשטש. זאת ועוד, התוכניות משדרות לצופים, ובייחוד לבני נוער, מסר שלפיו מותר להשפיל אחרים ובלבד שהתוצאה מצחיקה.

תומכי התוכניות טוענים כי מדובר בבידור תמים, שהצופים אוהבים, וכי גם המצולמים עצמם צוחקים בסופו של דבר. ייתכן שחלק מהמתיחות אכן קלילות ואינן מזיקות. אולם טלוויזיה מסחרית אינה יכולה להבטיח שכל מתיחה תישאר בגבולות הטעם הטוב, ואי אפשר לדעת מראש כיצד יגיב כל אדם. אפשר להצחיק את הקהל גם בדרכים שאינן פוגעות באיש – בקומדיה, בסאטירה או במערכונים עם שחקנים.

לסיכום, הנזק שתוכניות המתיחה עלולות לגרום לאנשים גדול מן ההנאה שהן מעניקות לצופים. לכן לדעתי יש לוותר על שידורן, ולבחור בבידור שמצחיק בלי להשפיל.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon